

УДК 331.108

БІЗНЕС-МОДЕЛЮВАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

Журавльова І.В., к.е.н., доцент (ХНЕУ)

В статті відображений ресурсно-процесний підхід до формування концепції стратегічного управління інтелектуальним капіталом підприємства. Розроблено бізнес-модель стратегічного управління інтелектуальним капіталом в середовищі системи бізнес-моделювання Business Studio 3.

Ключові слова: інтелектуальний капітал, стратегія, стратегічне управління, процесний підхід, бізнес-модель, бізнес-процес.

Постановка проблеми. Нестабільне, динамічне ринкове середовище найсерйознішим чином впливає на функціонування та розвиток суб'єктів господарювання. Сьогодні у всьому світі економічне зростання підприємств визначається тією часткою продукції і устаткування, для створення яких використані прогресивні знання, сучасні рішення та технології. Інтелектуальний капітал все більше і більше визначає успіх підприємства і стратегію його розвитку. Зростає значення інтелектуального капіталу в конкурентній боротьбі, розширення масштабів його використання, а також його специфіка потребують виділення в корпоративному менеджменті особливого виду діяльності - управління інтелектуальним капіталом.

Взаємодія стратегічного менеджменту підприємства та управління інтелектуальним капіталом, веде до їх інтеграції, оскільки інтелектуальний капітал повинен лежати в основі стратегічного розвитку підприємства. Тенденції зростання і впливу інтелектуального капіталу також свідчать про актуальність розбудови стратегічного менеджменту інтелектуального капіталу [1]. Саме використання інтелектуального капіталу підприємства дозволяє подолати негативні чинники нестабільного зовнішнього середовища. На наш погляд, інтелектуальний потенціал — це міра готовності підприємства до реалізації стратегічних змін. При цьому від стану та рівня використання інтелектуального капіталу залежатиме вибір тієї або іншої стратегії розвитку підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні і практичні проблеми формування стратегічного управління підприємствами на основі обліку і реалізації їх конкурентних переваг розглядаються в працях таких зарубіжних фахівців, як: І. Ансофф [2], А. Маскон [3], М. Портер [4], а також таких учених як: О.С. Віханський [5], Г.Б. Клейнер [6], Б.З. Мільнер [7], В.С.Пономаренко [8], та ін. Аналіз специфіки стратегічного управління інтелектуального капіталу можливий тільки за умови розгляду цієї системи в контексті сучасної теорії капіталу.

Методологічною основою дослідження інтелектуального капіталу є теоретичні концепції Т.Стюарта [9], Л.Едвінсона [10], праці А.Козирева [11], О.Кендюхова [12] та ін.

Виділення невирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Сьогодні стратегічне управління інтелектуальним капіталом підприємства здійснюється в більшості випадків інтуїтивно і далеко не завжди пов'язується з цілями та завданнями довгострокового розвитку суб'єкта господарювання. На це впливає недостатня теоретична опрацьованість стратегічного управління таким різномірним капіталом, як інтелектуальний, та відсутність досвіду застосування аналітичних процедур у стратегічному менеджменті інтелектуального капіталу в практиці вітчизняного господарювання. Звідси особливе значення, якого набувають розвиток теоретико-методологічного і практичного забезпечення стратегічного менеджменту інтелектуального капіталу підприємств.

Формування цілей статті. Метою даної публікації є формування методичного підходу до моделювання стратегічного управління інтелектуального капіталу підприємства як бізнес-процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Останні дослідження з стратегічного управління наполегливо підтримують ресурсний підхід [13, 14, 15]. Це підкреслює висновок, що за часів бурхливих та швидких змін в технологіях і в потребах клієнта, життєздатні конкурентоспроможні переваги створюються головним чином за рахунок ресурсів та здібностей підприємства. В якості останніх виступають основні компетенції або основне знання, тобто невідчутні ресурси [16]. Але ізольовано ресурсний підхід не може повністю пояснити, як розвернути недостатні ресурси для створення вартості підприємства, яка перевищує цінність її речових активів. Тому процесний підхід [4] як підхід до аналізу і синтезу стратегічного управління як діяльності, необхідний для доповнення ресурсного, бо саме він зосереджується на бізнес-процесах

підприємства. Відповідно до ресурсного і процесного підходів, конкурентні переваги виникають головним чином на підґрунті залучення разом з матеріальними і невідчутних ресурсів (речового та інтелектуального капіталів відповідно) в бізнес-процеси ланцюжка цінності при створенні конкурентоспроможних виробів і послуг.

Стратегічне управління інтелектуальним капіталом базується на використанні системного, процесного та ресурсно-ситуаційного підходів до розвитку інтелектуального капіталу підприємства. На цій основі прогнозується стратегічна позиція підприємства. Традиційно стратегія управління інтелектуальним капіталом як складова стратегії розвитку підприємства розроблялася на основі результатів ринкових досліджень і інтуїції менеджерів. Сучасні умови глобалізації та наджорсткої конкуренції призводять до того, що для забезпечення конкурентоспроможності підприємства і його стійкого положення на ринку подібних дій стало недостатньо. Необхідне моделювання бізнес процесу стратегічного управління інтелектуальним капіталом на підґрунті використання сучасних інформаційних технологій. Вирішення наведеного завдання найбільш доцільно на підґрунті використання системи бізнес-моделювання Business Studio 3. Програмний продукт Business Studio 3 дозволяє створити комплексну несуперечливу модель бізнес-процесу стратегічного управління інтелектуального капіталу відповідно до методології структурного аналізу і проектування SADT, отримати розподіл відповідальності за основні результати цієї діяльності, а також підтримує збалансовану систему показників та візуальне створення дерева цілей за допомогою діаграми стратегічної карти як діаграми опису стратегії у вигляді набору стратегічних цілей і причинно-наслідкових зв'язків між ними. Технологія SADT є сукупністю методів, правил і процедур, призначених для побудови функціональної моделі об'єкту предметної області. Функціональна модель SADT відображає функціональну структуру об'єкту, тобто вироблювані ним дії і зв'язки між цими діями. Основні елементи цієї методології ґрунтуються на графічному представленні блочного моделювання. Графіка блоків і дуг SADT-діаграми відображає функцію у вигляді блоку, а інтерфейси входу/виходу в/з нього представляються дугами, відповідно. Взаємодія блоків один із одним описуються за допомогою інтерфейсних дуг, що виражають "обмеження", які в свою чергу визначають, коли і яким чином функції виконуються і управляються. Business Studio 3 дозволяє створювати графічні моделі бізнес-процесів за допомогою діаграм, виконаних в тій або іншій нотації моделювання. Підтримується чотири типи нотацій графічного моделювання -

IDEF0, Процес і Процедура, EPC. Для моделювання прийняття рішень щодо стратегічного управління інтелектуальним капіталом підприємства застосовувана методологія (нотація) IDEF, що мало на меті: одержати наочну картину існуючого стану управління інтелектуальним капіталом підприємства; провести аналіз і визначити систему взаємопов'язаних функцій і завдань стратегічного управління інтелектуальним капіталом; виявити слабкі місця при реалізації усіх функцій стратегічного управління інтелектуальним капіталом і визначити місце і завдання цієї системи управління. Використання всього спектра методологій IDEF дозволяє не тільки аналізувати і моделювати, але й вивчати здійснення управління інтелектуальним капіталом підприємства з метою удосконалення організації системи управління ним.

Для того, щоб розробити в середовищі Business Studio 3 модель бізнес-процесу стратегічного управління інтелектуальним капіталом як послідовності дій (підпроцесів), направлених на отримання заданого результату необхідно: виявити набір об'єктів управління, вибрати підхід до опису бізнес-процесів, вибрати конфігурацію моделі (моделей) бізнес-процесу, розробити модель бізнес-процесу, заповнити параметри процесів, вибрати і призначити процесам показники ефективності діяльності, оцінити час і вартість виконання процесів і провести їх оптимізацію.

Об'єктами стратегічного управління інтелектуальним капіталом підприємства є власник капіталу, споживачі, об'єкти інфраструктури, стратегія та складові інтелектуального капіталу підприємства: інтелектуальний компетентнісний капітал, інтелектуальний партнерський капітал, інтелектуальний структурний капітал й інтелектуальний споживчий капітал, докладно розглянуті в [17].

Відповідно до виділених об'єктів управління виділяються бізнес-процеси. Модель бізнес-процесу, згідно методології SADT, створюється на основі принципу декомпозиції. Декомпозиція полягає в початковому розділенні об'єкту на дрібніші частини і подальшому з'єднанні їх в детальніший опис об'єкту. На верхньому рівні моделі дана система представляється у вигляді одного процесу, наприклад, «Стратегічне управління інтелектуальним капіталом підприємства», далі він декомпозується на сукупність бізнес-процесів верхнього рівня. Кожен з бізнес-процесів верхнього рівня декомпозується на ряд підпроцесів. Як критерій виділення підпроцесів другого рівня можна використовувати проміжні стани об'єкту управління.

Аналіз літератури з стратегічного управління показує, що думки авторів щодо процесу розробки і реалізації стратегії є

неоднозначними. Зіставляючи ці підходи до визначення змістовної сторони стратегічного управління можна констатувати, що в основному учені дотримуються принципів І. Ансоффа, К.Ендрю і Г.Мінцберга, які розділяють стратегічне управління на два етапи: формулювання стратегій і їх впровадження [2,18]. Тому процес «стратегічне управління інтелектуальним капіталом» може бути

декомпонований на два підпроцеси: розроблення стратегії і її реалізація. Функція управління розроблення стратегії управління інтелектуальним капіталом розбивається на 3 підфункції: аудит стратегічної орієнтації підприємства, стратегічний аналіз і діагностика, формулювання системи стратегій інтелектуального капіталу. Зміст фрагменту цих підфункцій представлено в табл.1.

Таблиця 1

Зміст під функцій підпроцесу розроблення стратегії розвитку інтелектуального капіталу підприємства

Назва підфункції	Зміст підфункції
1	2
Аудит стратегічної орієнтації підприємства	Аналіз процесу розвитку підприємства Аналіз поточної місії підприємства Аналіз бачення, системи цінностей підприємства Аналіз стратегічних цілей підприємства Формулювання принципів стратегічного управління
Аудит стратегічної орієнтації підприємства	Стратегічний моніторинг зовнішнього середовища
Аудит стратегічної орієнтації підприємства	Ідентифікація інтелектуального капіталу підприємства Моніторинг інтелектуального капіталу підприємства Бенчмаркінг інтелектуального капіталу Аналіз стратегічних орієнтирів і реалізації стратегічних дій Стратегічне орієнтування щодо інтелектуального капіталу підприємства, визначення системи показників досягнення цілей стратегій Ранжування стратегічних завдань та стратегічний вибір

Функція реалізації стратегії управління інтелектуальним капіталом розбивається на 2 підфункції: безпосередньо реалізація стратегії розвитку інтелектуального капіталу і контроль реалізації стратегії. Ці функції також деталізуються в середовищі Business Studio 3. Реалізацію стратегії дозволяють відстежувати стратегічні карти за напрямками: фінанси, клієнти, внутрішні бізнес-процеси, навчання та розвиток, що будуються в середовищі Business Studio 3.

Взаємодія системи стратегічного управління інтелектуальним капіталом підприємства з навколишнім світом в середовищі Business Studio 3 описується як вхід (інформаційний ресурс, який переробляється системою – показується з лівої сторони блоку – наприклад, бізнес-ідеї, стратегія підприємства, стратегія НДДКР), вихід (результат діяльності системи – наприклад, стратегія розвитку інтелектуального капіталу та його складових, план реалізації стратегії, проактивні дії підприємства в ринковому середовищі і т.ін.) показується з правої сторони блоку, управління (стратегії і процедури, під управлінням яких проводиться робота – показується з верхньої сторони блоку – місія, бачення, цілі підприємства, етичний кодекс підприємства, методики оцінки складових інтелектуального капіталу, системи законодавства у сфері інтелектуальної власності) і механізм

(ресурси, необхідні для проведення роботи – показується з нижньої сторони блоку – інформаційна система та особа, що приймає рішення). Перебуваючи під управлінням, система перетворює входи у виходи, використовуючи механізми перетворення.

Висновки і перспективи подальших робіт.

Таким чином, стратегічне управління інтелектуальним капіталом управління доцільно здійснювати на підґрунті ресурсно-процесного підходу з використання інформаційних технологій середовища Подальша розвідка проведених досліджень полягає в проектуванні організаційної системи підприємства під обґрунтовану стратегію розвитку інтелектуального капіталу з використанням Business Studio 3.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Intellectual Capital Statement / The collective research project “Intellectual Capital Statement – Made in Europe“ (InCaS) is funded by the European Commission, DG Research under the EU 6th Framework Programme.

[Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.incas-europe.org/European%20ICS%20Guideline.pdf>

2. Ансофф І. Стратегическое управление. — М.:

Економіка, 1989. — 520 с.

3. Мескон М.Х. Основы менеджмента: Пер. с англ. /М.Х.Мескон, М.Альберт, Ф.Хедоури. – М.: Дело, 1997. – 704 с.

4. Портер М. Конкурентная стратегия. Методика анализа отраслей и конкурентов - М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. - 464с.

5. Виханский, О. С. Стратегическое управление [Текст] : учебник / О. С. Виханский. - 2-е изд., перераб. и доп. - М. : Экономистъ, 2006. - 292 с.

6. Стратегия развития предпринимательства в реальном секторе экономики [Текст] : монография / Подгот.:Г.Б.Клейнер,Н.Е.Егорова, Ш.Р.Агеев и др. - М. : Наука, 2002. - 448 с.

7. Мильнер, Б. З. Управление знаниями [Текст] : эволюция и революция в организации / Б.З.Мильнер. - М. : ИНФРА-М, 2003. - 177 с.

8. Пономарко В.С. Стратегічне управління підприємством. Х.:Основа, 1999. – 619 с.

9. Стюарт Т. Интеллектуальный капитал. Новый источник богатства организаций / Пер. с англ. В. Ноздриной. – М.: Поколение, 2007. – 368 с.

10. Edvinsson, L. Developing a model for managing Intellectual Capital /Edvinsson, L. and Patrick Sulliv. // European Management Journal. – 1996. - Vol. 14 No. 4. - pp. 356-364.

11. Козырев А.Н. Оценка интеллектуальной собственности и нематериальных активов –

[Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.cfin.ru/finanalysis/value/intangibles_and_intel.shtml

12. Кендюхов О.В. Интеллектуальний капітал підприємства: методологія формування механізму управління / НАН України; Інститут економіки промисловості. — Донецьк : ДонУЕП, 2006. — 308с.

13. Barney J. How a Firm's Capabilities Affect Boundary Decisions. //Sloan Management Review. 1999. - Spring pp. 137–145.

14. Grant M.F. . The Resource-based Theory of Competitive Advantage: Implications for Strategy formulation. //California Management Review - 1991. - No. 33. - pp. 114–135.

15. Teece D.J., Pisano G., Shuen A. Dynamic Capabilities and Strategic Management. Strategic Management Journal. - 1997. – №8 (7). - pp. 509–533.

16. Hamel G., Prahalad C.K. The core competence of the corporation. Harvard Business Review. 1990 May–Jun. pp. 79–91.

17. Теоретико-методичне забезпечення управління фінансовою діяльністю підприємств /Мартюшева Л.С., Берест М.М., Журавльова І.В. - Х.: АДВА, 2009. – 272 с.

18. Andrews K.R. The Concept of Corporate Strategy. – Homewood: Dow Jones-Irwin, 1971. – 245 p.

Анотація. В статті зображено ресурсно-процесний підхід до формування концепції стратегічного управління інтелектуальним капіталом підприємства. Розроблена бізнес-модель стратегічного управління інтелектуальним капіталом в середовищі системи бізнес-моделювання Business Studio 3.

Ключевые слова: інтелектуальний капітал, стратегія, стратегічне управління, процесний підхід, бізнес-модель, бізнес-процес.

Summary. The article is devoted to the resource and process approach to formation of the strategic management concept by the enterprise intellectual capital. The business model of strategic management by the intellectual capital in the environment of system business-modelling Business Studio 3 is developed.

Keywords: intellectual capital, strategy, strategic management, business-model, business-process.

*Рецензент д.е.н., професор ХНЕУ Лепейко Т.І.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Полякова О.М.*